

מעמד המורה בישראל בשנת תשפ"ג

דוח מחקר

יצחק גילת

מרץ 2023

אדר תשפ"ג

תקציר מנהלים

רקע

מראשית ימיה של מערכת החינוך בישראל הושקעו מאמצים רבים לשיפור מעמד המורה, מתוך מודעות להשלכות הרבות שיש לו על פני החינוך ועל פני החברה. מאמצים אלה נמשכים עד היום, והסוגיה של מעמד המורה בחברה נמצאת במרכז השיח החינוכי והציבורי. כדי לבחון באופן אובייקטיבי את מעמד המורה ולהעריך את השינויים החלים בו בעקבות מאמצים יזומים ובעקבות אירועים בלתי מתוכננים היכולים להשפיע עליו, יש צורך בכלי מדידה אחיד. לפני תשע שנים פיתחנו שאלון למדידת מעמד המורה, והוא משמש בסיס למעקב שנתי על מעמד המורה. הדוח הנוכחי מציג את ממצאי הסקר שנערך בשנת תשפ"ג.

מתודולוגיה

המשתתפים בסקר הם 502 משיבים מעל גיל 18, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל.¹ הנתונים נאספו באמצעות שאלון מובנה שכלל שני חלקים: החלק הראשון הוא שאלון אחיד למדידת מעמד המורה, שפותח במיוחד לצורך מעקב על מעמד המורה בישראל.² השאלון בוחן את מעמד המורה, בהשוואה לחמישה מקצועות אחרים - רופא, עורך דין, איש היי-טק, עובד סוציאלי ואיש צבא קבע - באמצעות שבעה ממדים המגדירים מעמד חברתי של בעל מקצוע: תרומה לחברה, יוקרה בעיני החברה, יוקרה בעיני המשיב, המקצוענות הדרושה למקצוע, התפתחות מקצועית, אטרקטיביות (רצון שהילד יעסוק במקצוע) ונאותות השכר. המשיבים מתבקשים להעריך כל אחד מן המקצועות, בכל אחד מן הממדים, על סולם של שש דרגות. החלק השני בשאלון משתנה מדי שנה, והוא בוחן עמדות האוכלוסייה כלפי סוגיה מרכזית בשדה החינוך. בסקר הנוכחי בחרנו לחקור את העמדות כלפי מנהל בית ספר, והסקר בוחן את תפיסת היוקרה של מנהל בית הספר וכן עמדות כלפי היבטים שונים בתפקידו, כגון השפעה על הישגי תלמידים ומידת האוטונומיה הדרושה לו.

ממצאים

א. מעמד המורה בחברה, כפי שחושב על ידי ממוצע כל הממדים הכלולים בשאלון, הוא 3.72 בסולם של שש דרגות. מעמד המורה נמצא במקום החמישי מתוך שישה מקצועות שנבחנו בסקר: הוא נמוך מהמעמד של רופא (ממוצע = 5.16), איש היי-טק (ממוצע = 5.02), עורך דין (ממוצע = 4.37) ואיש צבא קבע (ממוצע = 3.97),

¹ מחקר על מעמד המורה בחברה הערבית נערך בנפרד.
² גילת, י' וונגרוביץ', נ' (2018). מעמד המורה בישראל כיום. דפים, 68, 11-27.

- וגבוה מהמעמד של עובד סוציאלי (ממוצע = 3.54). המדרג הזה נשאר יציב מאז התחלנו בביצוע הסקר לפני תשע שנים.
- ב. מעמד המורה השנה הוא הנמוך ביותר מאז התחלנו בביצוע הסקר לפני תשע שנים. המעמד של חמשת המקצועות האחרים לא השתנה השנה בהשוואה לשנה שעברה. עוד מתברר מעיון במעקב הרב-שנתי, שמעמד המורה התחיל לרדת לפני שנתיים והמשיך לרדת השנה. עד אז, הרמה של מעמד המורה הייתה יציבה למדי.
- ג. הממצאים שהוצגו עד כה מבוססים על הציון הכולל של מעמד המורה, המחושב על ידי ממוצע הציונים בכל הממדים המרכיבים אותו. עיון בממצאים שהתקבלו לגבי הממדים מגלה שונות גבוהה ביניהם. תרומת המורה לחברה נתפסת כגבוהה מאוד (ממוצע של 5.21 בסולם של שש דרגות), וגם רמת המקצוענות הדרושה להוראה נתפסת כגבוהה (ממוצע = 4.91). לעומת זאת, הרצון שהילד יעסוק במקצוע הוא נמוך (ממוצע = 2.93), היוקרה בחברה עוד יותר נמוכה (ממוצע = 2.71) ונאותות השכר היא הנמוכה מבין הממדים (ממוצע = 2.41). גם בסקרים קודמים נמצאו פערים דומים.
- ד. בדיקת הקשר בין מעמד המורה לבין מאפייני המשיבים העלתה שלושה ממצאים:
1. נשים תופסות את מעמד המורה כגבוה יותר מאשר גברים (בשנים קודמות לא נמצא הבדל כזה);
 2. דתיים תופסים את מעמד המורה כגבוה יותר מאשר חילונים (הבדל כזה נמצא בכל הסקרים שנערכו עד כה);
 3. אנשים העוסקים בתחום החינוך תופסים את מעמד המורה כגבוה יותר מאשר אנשים העוסקים בתחומים אחרים (הבדל כזה נמצא גם בסקרים הקודמים).
- ה. ניתוח רגרסיה לבדיקת הניבוי של אטרקטיביות המקצוע על פי הממדים האחרים העלה שני ממדים המנבאים את הרצון שהילד יעסוק בהוראה, בעוצמה די גבוהה: היוקרה בעיני המשיב והמידה שבה ההוראה מאפשרת התפתחות וכן נאותות השכר ניבאו את הרצון שהילד יעסוק בהוראה, אם כי בעוצמה נמוכה יותר.

סיכום ומסקנות

השפל שבו נמצא מעמד המורה משקף ככל הנראה את המשבר שמערכת החינוך בישראל נתונה בו בשלוש השנים האחרונות. המשבר מתבטא, בין השאר, בירידה בביקוש למקצוע ההוראה, בגידול בנשירה של מורים וכתוצאה מכך במחסור במורים. הסקר הנוכחי לא בחן את הסיבות לירידה במעמד המורה, אך סביר להניח כי הוא נובע מצירוף של מספר גורמים. גורם אחד הוא העומס הגובר על המורים (בגלל סיבות כגון מטלות בירוקרטיות הנדרשות מהם, דרישה לזמינות גבוהה מאוד והיענות להורים). גורם שני הוא חוסר יציבות במדיניות של משרד החינוך בגלל תחלופה גבוהה של קובעי המדיניות. ייתכן שגם הסיקור התקשורתי, המדגיח מאוד את הקושי המיוחד הכרוך בעיסוק בהוראה, מפחית את המוטיבציה לעסוק במקצוע. מעמד המורה לא היה גבוה גם בתקופה קודמת, ולמעשה כמעט מראשית ימיה של מערכת

החינוך נעשו מאמצים להעלות אותו. העובדה שמאמצים אלה לא עלו יפה, מלמדת על כך שיש צורך באסטרטגיה שונה. השינוי יכול להתבסס על מאמצים שנעשו במדינות אחרות, אשר הצליחו לשפר באופן משמעותי את מעמד המורה. הלקח העיקרי שנלמד ממאמצים אלו הוא הצורך להציב את קידום החינוך כיעד מרכזי בסדר העדיפויות הלאומי. מאמצים אלה חייבים לכלול גם את מערכת ההכשרה להוראה.

מעמד המורה בישראל בשנת תשפ"ג

רקע

ניתן לראות במעמד המורה בחברה צומת דרכים, שאליו מתנקזות סוגיות מרכזיות בשדה החינוך ובממשק שבין החינוך לבין החברה. סוגיות אלה כוללות, בין השאר, את מאפייני הבוחרים בחינוך כתחום עיסוק, את איכות ההוראה, את הישגי התלמידים ואת איכות הבוגרים של בתי הספר. לאור זאת ניתן להבין את המאמצים הבלתי פוסקים המושקעים בארץ ובעולם להעלות את מעמדם של המורים בחברה. מאמצים אלה הושקעו במדינת ישראל כמעט למן ראשיתה של מערכת החינוך. אחד הביטויים שלהם הוא פעולתן של יותר מחמש עשרה ועדות אשר הוקמו במטרה לשפר את מערכת החינוך, והציבו את שיפור מעמד המורה כאחד היעדים המרכזיים. כדי לבחון את הצלחת המאמצים לשפר את מעמד המורה יש צורך בכלי מדידה מתאים, שיאפשר לבחון באופן אובייקטיבי, עד כמה שניתן, את השנויים המתחוללים במעמד המורה לאורך זמן, ולקשר בין שינויים אלה לבין אירועים משמעותיים המתחוללים במדינה. אירועים אלה כוללים גם רפורמות יזומות, כגון "אופק חדש" ו"עוז לתמורה", וגם אירועים בלתי מתוכננים בעלי השפעה חזקה על שדה החינוך, כגון משבר הקורונה, המלווה אותנו מאז פברואר 2020.

במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט פותח שאלון למדידת מעמד המורה בחברה.³ שאלון זה מועבר זה תשע שנים בחודש מארס (בקביעות), והוא מאפשר לבחון האם חלים שינויים במעמד המורה. הממצאים מראים כי במהלך שבע השנים האחרונות לא חלו שינויים משמעותיים במעמד המורה. בשנה שעברה הסקר הורחב ובחן גם את השפעת משבר הקורונה על מעמד המורה. הממצאים הצביעו על ניצנים של השפעה חיובית. גם השנה האחרונה עמדה בסימן משבר הקורונה שחייב גיוס של מאמצים מרובים מצד המורים. בנוסף, השנה האחרונה אופיינה בחשיפה תקשורתית רבה של מקצוע ההוראה, סביב היבטים שונים ובעיקר פעילות מערכת החינוך במהלך הקורונה, שכר המורים, פרישה של מורים, הישגי תלמידים ומעמד המורה בחברה. לפיכך המשכנו גם בסקר הנוכחי לבחון את השפעת הקורונה – בתום שנתיים לשינויים שהיא חוללה – על עמדות המשיבים בנוגע למורים ולמעמד של מקצוע ההוראה בחברה.

³ גילת, י' וונגרוביץ', נ' (2018). מעמד המורה בישראל כיום. דפים, 68, 11–27.

מתודולוגיה

תיאור המדגם

בסקר השתתפו 502 משיבים, המהווים מדגם מייצג של המגזר היהודי,⁴ מחצית מהם נשים. גיל המשיבים הממוצע הוא 43.4 עם סטיית תקן של 15.8. התפלגות לפי הזיקה לדת של המשיבים היא: 46% חילוניים, 32% מסורתיים, 13% דתיים ו-9% חרדים. ממוצע שנות הלימוד של הנבדקים 14.3 שנים עם סטיית תקן 3.0. אנשים העוסקים בחינוך מהווים 15% מן המשיבים.

כלים

הנתונים נאספו באמצעות שאלון שפותח במיוחד במכללת לוינסקי לחינוך במטרה לפתח מדד להערכת מעמד המורה בחברה. המשיבים לשאלון מתבקשים להעריך שישה בעלי מקצוע, ביניהם מורים, בהתייחס לשבעה ממדים הכלולים במשמעות התיאורטית של מעמד חברתי של מקצוע. הממדים הם: (1) יוקרת בעל המקצוע בחברה; (2) תרומתו של בעל המקצוע לחברה; (3) רמת המקצוענות הדרושה מבעל המקצוע; (4) יוקרת בעל המקצוע בעיני המשיבים; (5) המידה שבה המקצוע מאפשר התפתחות אישית; (6) מידת הרצון שהילד שלהם יעסוק במקצוע; (7) המידה שבה השכר שמקבל בעל המקצוע ראוי. בעלי המקצוע שאותם מעריכים, נוסף על מורים, הם: רופאים, אנשי היי-טק, עורכי דין, אנשי צבא קבע ועובדים סוציאליים. בכל השאלות מתבקשים המשיבים לסמן את תשובותיהם על סולם של שש דרגות.

בנוסף לחלק הקבוע של השאלון, שתואר לעיל, מתבקשים המשיבים להביע עמדתם בנוגע לנושאים שונים הקשורים למנהל בית ספר. שאלות לדוגמה: למנהל/ת בית הספר יש השפעה רבה על הישגי התלמידים; ההורים מעריכים את עבודת המנהל. כמו כן נבדקה תפיסת היוקרה של מנהל בית ספר בהשוואה למחנך, מורה מקצועי, יועצת חינוכית וגננת.

⁴ המדגם לא כלל משיבים מהאוכלוסייה הערבית בישראל. בדיקת [מעמד המורה באוכלוסייה הערבית](#) נערכה בסקר נפרד.

ממצאים

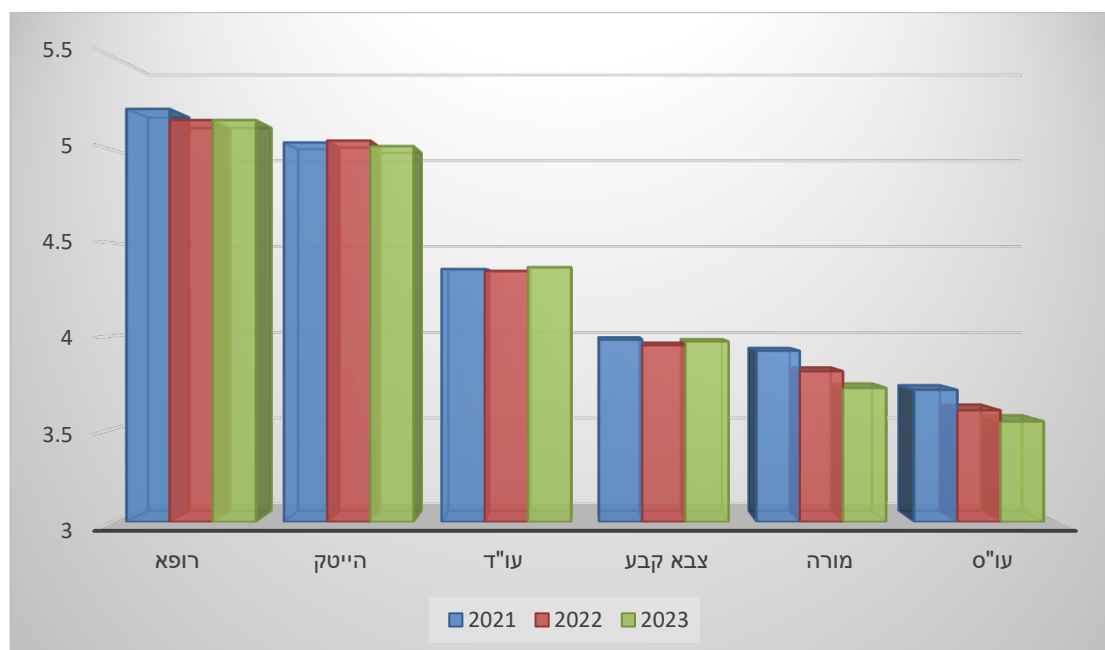
עמדות משיבים כלפי מעמד המורה בהשוואה למקצועות אחרים

תחילה בחנו את עמדות המשיבים כלפי המקצועות השונים על ידי חישוב מדד כללי של מעמד בעל מקצוע, שחושב כממוצע של הממדים שונים שפורטו לעיל. הציון במדד נע בין 1 (מעמד נמוך) ל-6 (מעמד גבוה). לוח 1 מציג את הממוצעים של המדד הכללי של ששת המקצועות, בשנה הנוכחית, בהשוואה לשתי השנים שקדמו לה. הממוצעים מוצגים גם בתרשים 1.

לוח 1. ממוצעים של מדד מעמד המקצוע, בשנים 2021–2023

	2021 (N=502)	2022 (N=500)	2023 (N=502)	
רופא	5.22	5.16	5.16	
הייטק	5.04	5.05	5.02	
עו"ד	4.36	4.35	4.37	
צבא קבע	3.98	3.95	3.97	
מורה	3.92	3.81	3.72	
עו"ס	3.71	3.60	3.54	

תרשים 1: ממוצעים של מדד מעמד המקצוע בשנים 2021–2023

הנתונים המוצגים בלוח ובתרשים מלמדים על שתי תופעות.

א. מעמד המורה הוא החמישי מבין שישה מקצועות. ההבדלים בין המקצועות השונים נבחנו בנייתוח שונות עם מדידות חוזרות, והוא הצביע על אפקט מובהק

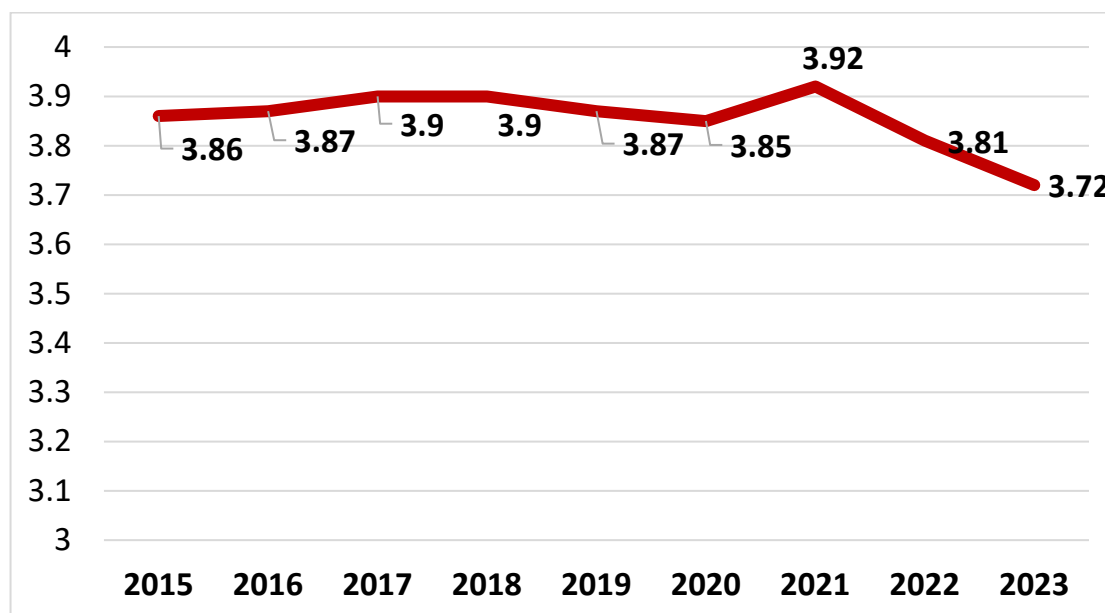
($F(5,2510)=570.15, P<.001, \eta^2=.53$) הנובע מכך שמעמד הרופאים הוא הגבוה ביותר, לאחריו מעמד אנשי הייטק המייצג עמדה הקרובה לגבוהה, לאחריו מעמד עורכי הדין המייצג עמדה די גבוהה, לאחריו בסדר יורד מעמד אנשי צבא הקבע, מעמד המורה ולבסוף מעמדם של העובדים הסוציאליים, המייצג עמדה די נמוכה עד בינונית. כל ההבדלים בין המקצועות הם מובהקים ברמה של $p<.05$. המדרג של ששת המקצועות בנוגע למעמדם החברתי לא השתנה בשלוש השנים האחרונות.

ב. **בשני מקצועות חלה ירידה עקבית בשלוש השנים האחרונות:** מורה ועובד סוציאלי. בארבעת המקצועות האחרים נשמרה יציבות לאורך שלוש השנים. ההבדלים בין שלוש השנים האחרונות לגבי מעמד המורים והעובדים הסוציאליים הם מובהקים, ברמה של $p<.05$ כפי שעולה מניתוח שונות חד-כיווני.

שינויים במעמד המורה לאורך זמן

תרשים 2 מציג את השינויים שחלו במעמד המורה מאז התחלנו למדוד אותו באמצעות השאלון הנוכחי.

תרשים 2: השינויים שחלו במעמד המורה בשנים 2015–2022 (הסולם נע בין 1 ל-6)

התבוננות בשינויים במעמד המורה בטווח זמן של שמונה השנים האחרונות מצביעה על יציבות גבוהה במעמד המורה לאורך השנים שבהן הוא נמדד. יש תנודתיות מסוימת החל משנת 2020 שבה התרחשה מגפת הקורונה, ועד היום: מייד אחרי תחילתו של משבר הקורונה נרשמה עלייה קלה, ובשתי השנים שבאו לאחר מכן נרשמה ירידה רצופה.

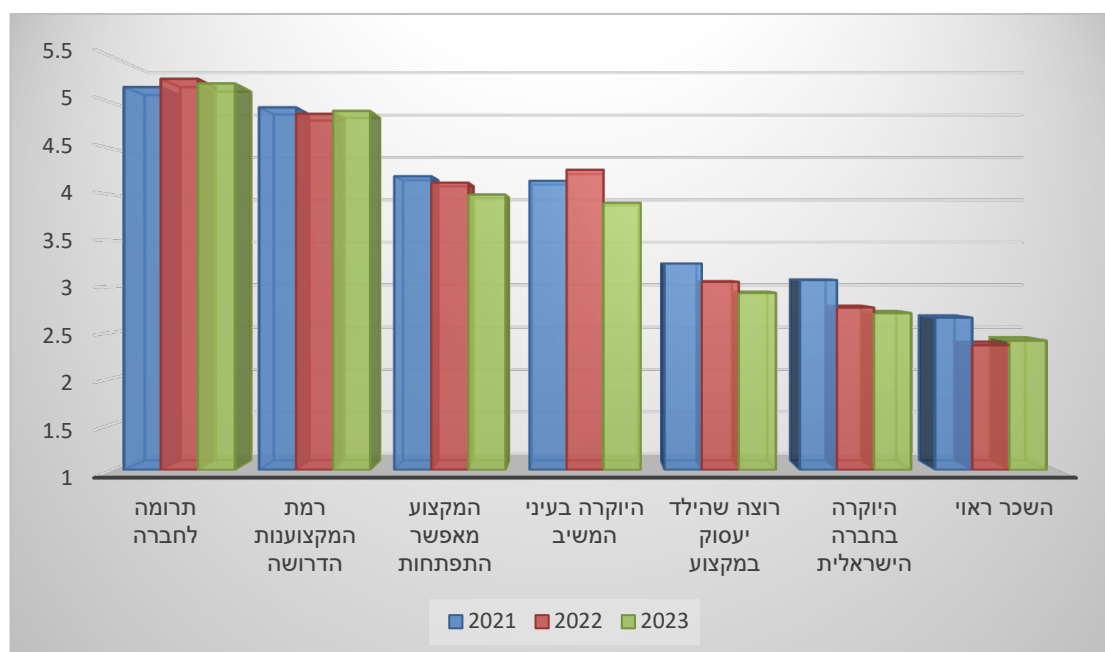
עמדות המשיבים כלפי מעמד המורה – ניתוח לפי ממדים

המדד הכללי של מעמד המקצוע מורכב משבעה ממדים, כמתואר בפרק השיטה. כדי לבחון את הפרופיל של מעמד המורה לפי ממדים אלה ואת השינויים שחלו בהם בשנת הקורונה חושבו ממוצעים וסטיות תקן של שבעת הממדים בשנה הנוכחית לעומת השנה שעברה, ונערכו מבחני t לבדיקת מובהקות השינוי. לוח 2 מציג את הממוצעים של הממדים בשנתיים האחרונות. טווח הציונים נע בין 1 (נמוך) ל-6 (גבוה).

לוח 2: ממוצעים של הממדים המרכיבים את מעמד המורה, בשלוש השנים האחרונות

	2021	2022	2023
תרומה לחברה	5.17	5.26	5.21
רמת המקצוענות הדרושה	4.95	4.88	4.91
המקצוע מאפשר התפתחות	4.20	4.13	4.00
היוקרה בעיני המשיב	4.15	4.27	3.91
רוצה שהילד יעסוק במקצוע	3.25	3.05	2.93
היוקרה בחברה הישראלית	3.07	2.77	2.71
השכר ראוי	2.66	2.36	2.41

תרשים 3: ממוצעים של הממדים המרכיבים את מעמד המורה בשלוש השנים האחרונות

הנתונים המוצגים בלוח ובתרשים מלמדים על שנות גבוהה בין הממדים המרכיבים את מעמד המורה. שני ממדים קבלו ציון גבוה מאוד - התרומה לחברה ורמת המקצוענות הנדרשת. לעומת זאת, שלושה ממדים קבלו ציונים נמוכים – הוגנות השכר, האטרקטיביות של המקצוע

(הרצון שהילד יעסוק בו) והיוקרה בחברה הישראלית. שונות כזאת נמצאה גם בשני הסקרים הקודמים, והיא מלמדת על כך שמעמד המורה מאופיין בחוסר קוהרנטיות בין מרכיביו.

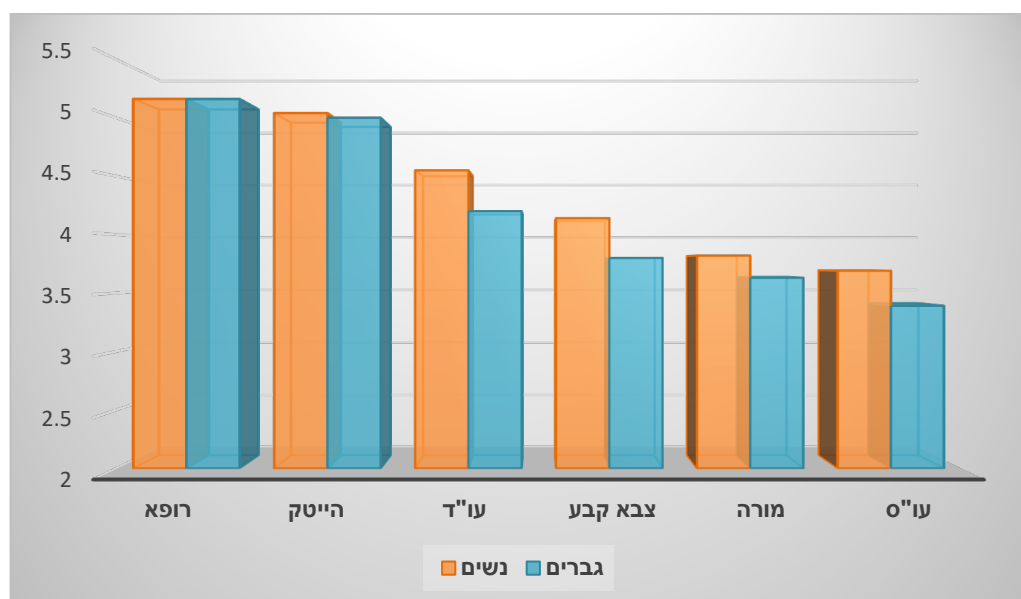
קשר בין מעמד המורה לבין מאפייני רקע

נבדקו הקשרים בין מעמד המורה לבין המאפיינים הבאים של המשיבים: מגדר, גיל, השכלה, רמת דתיות (חילונים לעומת דתיים וחרדים) ותחום עיסוק (חינוך לעומת אחר).
מעמד המורה לא נמצא קשור לגיל המשיבים ולא נמצא קשור למספר שנות הלימוד שלהם. נמצאו קשרים מובהקים בין מעמד המורה לבין שלושה מאפיינים – מגדר, רמת דתיות ותחום עיסוק – ואלה מוצגים להלן.

לוח 3: השוואה בין נשים לגברים לגבי המעמד של ששת המקצועות

מובהקות	נשים (N=251)	גברים (N=251)	
לא מובהק	5.16	5.16	רופא
לא מובהק	5.04	5.00	הייטק
.01	4.55	4.20	עו"ד
.01	4.14	3.80	צבא קבע
.01	3.82	3.63	מורה
.01	3.69	3.39	עו"ס

תרשים 4: השוואה בין נשים לגברים לגבי המעמד של ששת המקצועות

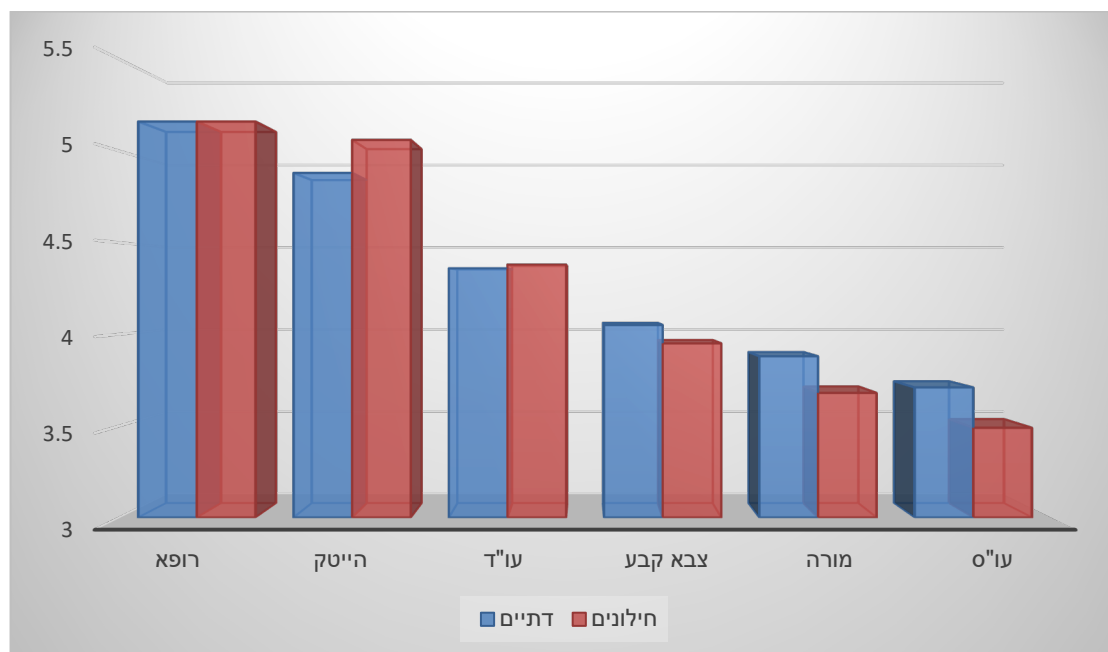
רמת דתיות

המשיבים הגדירו את רמת הדתיות שלהם על סולם של ארבע דרגות: חילוני, מסורתי, דתי וחרדי. ארבע הדרגות האלה חולקו לשתי קטגוריות: חילוניים ומסורתיים מול דתיים וחרדים. נערך מבחן t שבחן את ההבדלים בין שתי הקבוצות לגבי הציון הכולל של המעמד של כל אחד מבעלי המקצועות.

לוח 4: השוואה בין דתיים לחילוניים על מעמד בעלי מקצועות

מובהקות	חילונים (N=391)	דתיים (N=111)	מובהקות
רופא	5.16	5.16	לא מובהק
היי־טק	5.06	4.88	.01
עו"ד	4.38	4.36	לא מובהק
צבא קבע	3.95	4.05	לא מובהק
מורה	3.68	3.88	.01
עו"ס	3.49	3.71	.01

תרשים 5: השוואה בין דתיים לחילונים על מעמד בעלי מקצועות

נמצאו הבדלים מובהקים בין חילונים לדתיים, אולם כיוון ההבדלים אינו אחיד בכל המקצועות: דתיים תופסים את המעמד החברתי של מורה ושל עובד סוציאלי כגבוה יותר מאשר חילונים, וחילונים תופסים את המעמד החברתי של רופאים ושל אנשי היי־טק כיותר גבוה מאשר דתיים.

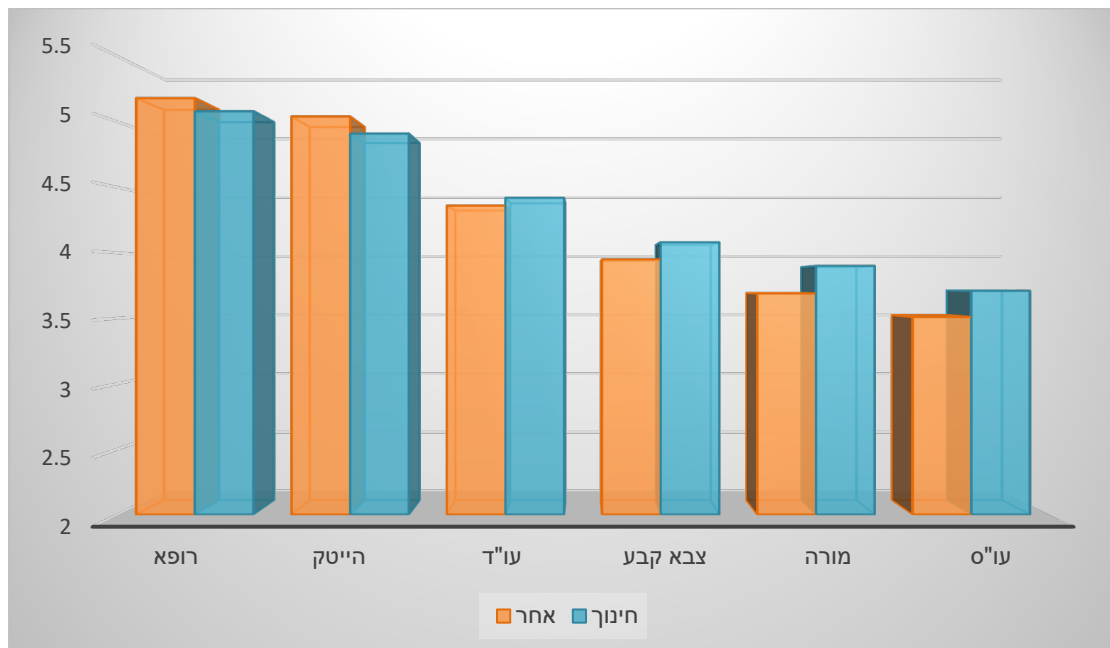
עיסוק בחינוך

נערכה השוואה בין משיבים שהגדירו את תחום העיסוק שלהם כ"חינוך" לעומת משיבים שהגדירו את תחום העיסוק שלהם כשונה מחינוך. נערך מבחן t שבחן את ההבדלים בין שתי הקבוצות לגבי הציון הכולל של המעמד של כל אחד מבעלי המקצועות.

לוח 5: השוואה בין עיסוק בחינוך לתחומים אחרים, על מעמד בעלי מקצועות

מובהקות	חינוך (N=80)	אחר (N=422)	מובהקות
רופא	5.08	5.18	לא מובהק
הייטק	4.91	5.04	לא מובהק
עו"ד	4.42	4.36	לא מובהק
צבא קבע	4.08	3.95	לא מובהק
מורה	3.90	3.69	.01
עו"ס	3.71	3.51	.01

תרשים 6: השוואה בין עיסוק בחינוך לתחומים אחרים, על מעמד בעלי מקצועות

ניבוי האטרקטיביות של המקצוע על פי הממדים של מעמד המורה

האטרקטיביות של מקצוע ההוראה, כפי שנמדדה בשאלה "עד כמה היית רוצה שהילד שלך יהיה מורה?", היא הממד המציין את הרכיב ההתנהגותי. כל הממדים האחרים מהווים עמדות כלפי מעמד המורה. על מנת לבחון את ניבוי הרכיב ההתנהגותי על פי העמדות, נערך ניתוח רגרסיה שבו הרצון שהילד יהיה מורה הוגדר כקריטריון לניבוי, וכל הממדים האחרים נכנסו

לניתוח כמנבאים. הניבוי הכולל של מדדי המעמד, כפי שמשתקף במתאם המרובה, הוא בעוצמה בינונית-גבוהה ($R=0.59$). התרומה של כל אחד מן הממדים מוצגת בלוח 6.

לוח 6: ניבוי האטרקטיביות של הוראה על פי ממדי המעמד (N=502)

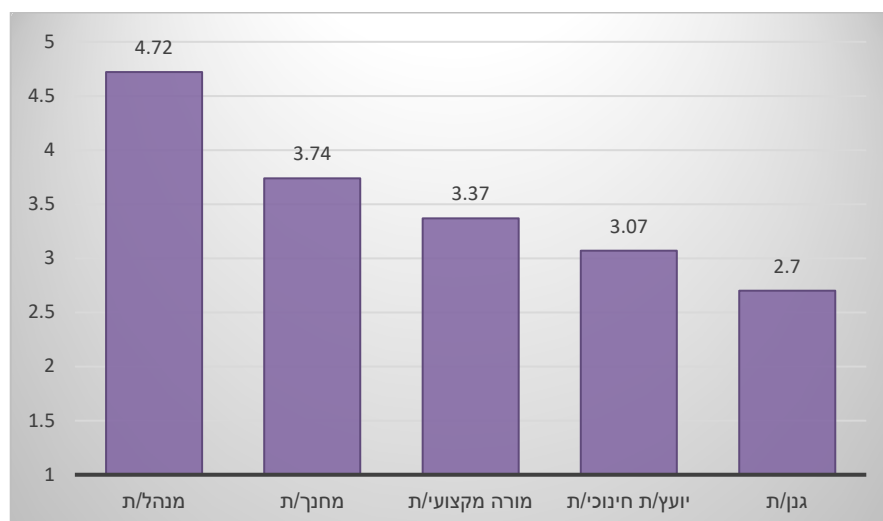
הממד	t	בתא
תרומה לחברה	1.54	.07
רמת המקצוענות הדרושה	.92	.04
פוטנציאל להתפתחות	6.33***	.26
היוקרה בעיני המשיב	6.06***	.26
היוקרה בחברה הישראלית	4.55***	.20
נאותות השכר	2.67**	.11

ארבעה ממדים מנבאים באופן מובהק את האטרקטיביות של ההוראה: המידה שבה המקצוע מאפשר התפתחות, היוקרה בעיני המשיב, היוקרה בחברה ונאותות השכר. מתוכם, עוצמת הניבוי של השכר נמוכה יותר ושלושת האחרים מנבאים במידה גבוהה יותר.

עמדות כלפי מנהל בית ספר

הסקר בחן לראשונה את התפיסות בנוגע למנהל בית ספר. נבחנו התפיסות בנוגע ליוקרת המנהל ותפיסות הנוגעות להיבטים של עבודתו. היוקרה נבחנה על פי סולם של שש דרגות, הנע בין יוקרה נמוכה מאוד ליוקרה גבוהה מאוד בעיני המשיב. יוקרת המנהל נבחנה בהשוואה לארבעה בעלי מקצועות אחרים בצוות החינוך: מחנך, מורה מקצועי, גנת ויועצת חינוכית. ממוצעי מידת היוקרה של חמשת בעלי המקצוע מוצגים בתרשים 7.

תרשים 7: מידת היוקרה של חמישה בעלי מקצוע במערכת החינוך

מידת היוקרה של מנהל גבוהה – הממוצע הוא 4.7 בסולם של שש דרגות. ניתוח שונות חד כיווני עם מדידות חוזרות ומבחני בונפרוני בין חמשת בעל המקצוע מראים הבדלים מובהקים בין כל חמשת המקצועות, כלומר היוקרה של מנהל גבוהה באופן מובהק בהשוואה לכל המקצועות האחרים. אחרי המנהל, בפער די גדול, נמצאים מחנך, מורה מקצועי, יועצת חינוכית וגננת. מידת היוקרה של מחנך ומורה מקצועי היא בינונית (הממוצעים סביב 3.5) ואילו מידת היוקרה של יועצת חינוכית וגננת היא נמוכה (הממוצעים נמוכים מ-3.5). יש לציין ששיטת המדידה הגבירה את השונות בין בעלי התפקידים, מכיון שהמשתתפים התבקשו לדרג אותם, כך שציון גבוה לאחד בהכרח הביא לציונים נמוכים יותר לאחרים. בנוסף על בדיקת היוקרה, נבחנו עמדות כלפי היבטים שונים הקשורים במנהל. הממצאים שהתקבלו בבדיקה זאת מוצגים בלוח 7.

לוח 7: ממוצעים וסטיות תקן של עמדות כלפי מנהל בית ספר

ההיגד	ממוצע	סטיית תקן
לתלמידים יש גישה אישית למנהל/ת בית הספר	3.43	1.547
למנהל/ת בית הספר יש השפעה רבה על הישגי התלמידים	3.53	1.431
ההורים מעריכים את עבודת מנהל/ת בית הספר	3.78	1.426
צריך לתת למנהל/ת בית הספר יותר עצמאות (אוטונומיה) בניהול	4.26	1.287
מנהל/ת בית הספר נלחם/נלחמת בתופעות של גזענות	3.87	1.557

התוצאות מצביעות על רמה בינונית של הערכה כלפי עבודת המנהל בתחומים שונים: הממוצעים נעים בטווח של 3.4 עד 3.9, בנוגע להשפעת המנהל על הישגי התלמידים, זמינות המנהל לתלמידים, הערכת ההורים את עבודת המנהל והמאבק של המנהל בגזענות. יש הסכמה בינונית-גבוהה (4.3 בסולם של שש דרגות) בנוגע לצורך לתת למנהל אוטונומיה. התפיסות בנוגע למנהל לא היו קשורות לעיסוק המשיבים (חינוך לעומת עיסוק אחר) ולא הייתה שונות בין הורים לילדים בבית ספר ובין משיבים אחרים.

דיון

מעמד המורה בחברה נמדד באופן שוטף באמצעות שאלון שפותח במיוחד לצורך זה ומועבר למדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל. הסקר הנוכחי שנערך ב-2023 העלה, שמעמד המורה נמצא ברמה הנמוכה ביותר מאז התחיל המעקב לפני תשע שנים. עד שנת 2020 הציון של מעמד המורה נשאר יציב עם תנודות מזעריות שאינן מובהקות סטטיסטית. בשנת 2020 נרשמה עלייה מובהקת⁵ הנובעת ככל הנראה מהחשיפה של המורים בתקופת הקורונה לאוכלוסייה בכלל ולאוכלוסיית ההורים בפרט, המורים המשיכו לעבוד בתקופת המשבר ורובם הפגיני מסירות, מקצועיות ויכולת הסתגלות מרשימה לשינויים בדרישות. אולי למרבה הצער, ההערכה נשחקה באופן מתמיד מאז הקורונה ועד היום, והגיעה לשפל בשנת הלימודים תשפ"ג. הירידה במעמד המורה מהווה עדות למשבר שמערכת החינוך בישראל נתונה בו בשנים האחרונות. עדויות נוספות למשבר זה הן הנשירה של מורים חדשים מעבודתם והירידה בביקוש ללימודי הוראה.⁶

מעמד המורה בחברה הישראלית לא היה גבוה גם בתקופה שקדמה למעקב שאנחנו עורכים בנושא זה. למעשה, כמעט מראשית ימיה של מערכת החינוך במדינת ישראל נעשו מאמצים בלתי פוסקים להעלות את מעמד המורה. ועדות של מומחים, אשר מונו במטרה לקדם את מיצובה ותפקודה של מערכת החינוך, חרת על דגלן את שיפור מעמד המורה כאחד היעדים המרכזיים. מאמצים אלה לא עלו יפה ומעמד המורה נשאר נמוך, יחסית, אך בשנתיים האחרונות הוא צונח, כפי שמראה הסקר הנוכחי. יש להניח שקיימים קשרי גומלין בין מעמד המורה ובין מיצובה של מערכת החינוך: בהיותו של מעמד המורה צומת מרכזי בשדה החינוך, הוא מושפע ממעמדה בחברה, אך הוא גם משפיע עליה. לפיכך, הצבת היעד של שיפור מעמד המורה היא צעד נכון, שעשוי לקדם את המערכת כולה. העובדה שמאמצים אלה לא צלחו, ובתקופה האחרונה אף נרשמת ירידה, מראה שדרושה אסטרטגיה שונה על מנת להשיג יעד זה. כיוון השינוי יכול להתבסס על מאמצים שנעשו במדינות אחרות, והצליחו לשפר באופן משמעותי את מעמד המורה. הלקח העיקרי שנלמד ממאמצים אלו הוא הצורך להציב את קידום החינוך כיעד מרכזי בסדר העדיפויות הלאומי. מאמצים אלה חייבים לכלול גם את מערכת ההכשרה להוראה.⁷

⁵ מעמד המורה בשנת תשפ"ב: השלכות משבר הקורונה

⁶ מספר המורים החדשים במערכת החינוך ירד ב 12%

⁷ [Teacher education in Finland: A review of a national effort for preparing teachers for the future](#)